

Personaalriigi tulevik Eestis

Stsenaariumid aastani 2040

Kaupo Koppel

Arenguseire Keskuse ekspert

27.11.2024

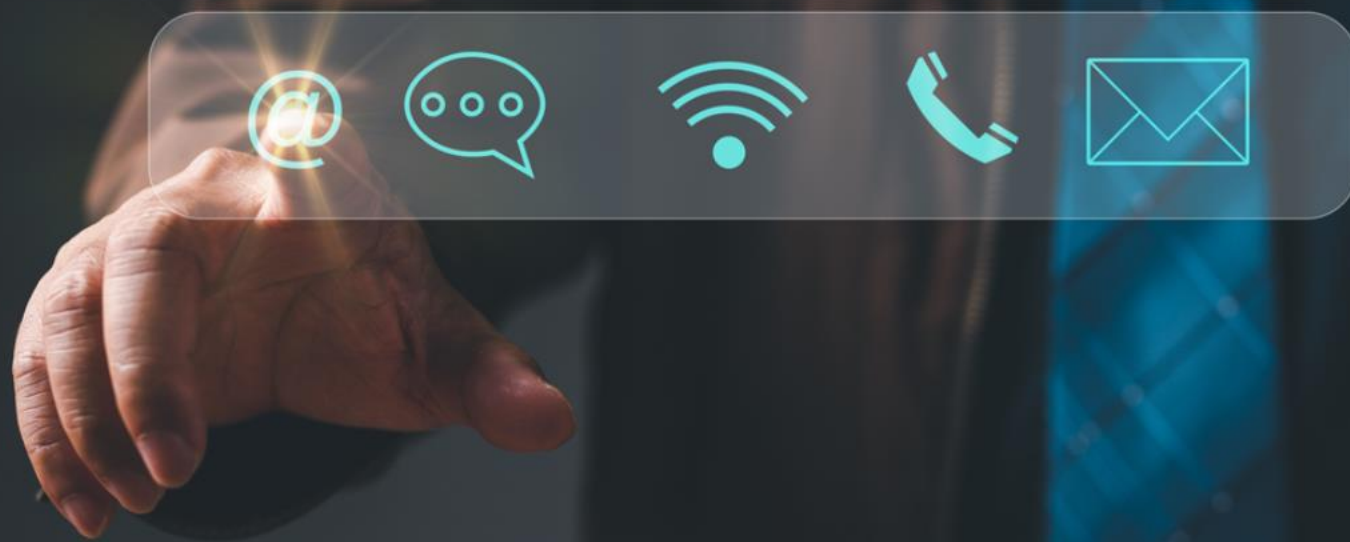
**ARENGUSEIRE
KESKUS**

Tulevikku mõjutavad tegurid

Millised suundumused soosivad ja millised pärsivad personaalriigi arengut?

- Ühiskondlik ebavõrdsus
- Riigi rahanduslik olukord
- Usaldus riigi vastu
- Õigusruum ja õiguspraktika

Mõjutegur	Ühiskondlik ebavõrdsus	Riigi rahanduslik olukord	Usaldus riigi vastu	Õigusruum/ õiguspraktika
Seisund 1	Kasvab	Halb	Väheneb	Andmekasutust piiravam
Seisund 2	Stabiilne	Rahuldav, kuid tulevikuvaates halvenev	Stabiilne	Ei muutu
Seisund 3	Väheneb	Rahuldav	Kasvab	Andmekasutust rohkem võimaldav

STSENAARIUM “KÄTTESAADAVAD LAHENDUSED”

30% inimesi

... peab tänaseid teenuseid selgeks

71%

... ootavad personaalset nõustamisteenust

62%

... ootavad täiendavate valikuvõimaluste pakkumist

Stsenaarium 1 – „Kättesaadavad lahendused“

Nõusolekupõhised personaalsed teenused

- Jätkub traditsiooniliste teenuste pakkumine, lisatakse valikuvõimalusi
- **Laiendatakse nõusolekuteenust** – inimene saab anda loa riigi valduses olevate andmete jagamiseks teise riigiasutusega kindlal eesmärgil. See aitab tuvastada toetused ja teenused, mis teda parasjagu kõige paremini aitaks

Mari argipäev

- Mari hooldab oma eakat ema, töötab poole kohaga ja kasvatab lapsi. Esialgu ei kiirustanud ta riigi uue personaliseeritud toetuste süsteemiga liituma, kaheldes, kas see suudab tema keerulist olukorda mõista.
- Pärast nõusoleku andmist avastas Mari, et süsteem pakkus talle varasemast suuremat hooldajatoetust seoses ema kasvava abivajadusega, võimalust paindlikumaks tööajaks, vajaduspõhise õppetoe vanema lapse ülikooli astumiseks. Mari oli üllatunud süsteemi mugavusest ja sellest, et ta ei pidanud enam ise toetusi taotlema.
- Kuid andmeleke, mis paljastas ka tema hooldajatoetuse info, vähendas Mari usaldust süsteemi vastu. Kuigi riik kinnitas turvalisuse parandamist, jäi Mari ettevaatlikuks, kuigi jätkas teenuste kasutamist, kuna need lihtsustasid tema elu.

Stsenaarium 1 – „Kättesaadavad lahendused“

Kontroll andmete üle täielikult inimese käes

Suur personaliseeritus väikseima riivega

Riik riigis – suureneb halduskoormus ja killustatus

Oht ebavõrdsuse suurenemiseks

Võib olla inimesele keeruline

STSENAARIUM “PIIRATUD RESSURSID”

210 mln eurot

... on Tervisekassa järgmise aasta puudujääk ilma reserve kasutamata

17%

... kasvasid SKA makstud hüvitised ja toetused 2023. aastal

50%

... inimestest toetab ASKi küsitluse põhjal toetuste sidumist sissetulekuga

Stsenaarium 2 – „Piiratud ressursid“

Kokkuhoiule suunatud lahendused

- Eesmärk on kokku hoidu jõukamatele toetuste maksmiselt
- Maksuameti andmete sidumine toetuste saamisega
- Toetuse suurus põhineb sissetulekul leibkonnaliikme kohta. Suureneb rahvastikuregistri roll
- Liidetakse mitmed eraldiseisvad toetused

Raili argipäev

- Raili, väikekooli õpetaja, vastutab lisaks tavapärasele tööülesannetele ka uute õpilaste vastuvõtu eest. Tänu registrite ja uue sisseastumislahenduse sidumisele täituvad vajalikud andmed automaatselt. See on Raili töökoormust ja stressi oluliselt vähendanud, kuna käsitsi andmete täiendamise asemel saab ta keskenduda vaid taotluste ülevaatamisele.
- Kodus märkab Raili, et lapsetoetus on seekord väiksem. Selgub, et see on seotud abikaasa platvormitööst saadud ajutise lisasissetulekuga. Kuna toetused on leibkonnapõhised, on see mõjutanud ka saadava toetuse suurust. Raili otsustab vea vaidlustada ja esitab kiiresti taotluse riigiportaalis. Mõne päeva pärast selgitab sotsiaalametnik, et süsteemi automaatne arvutus oli ekslik ning abikaasa lisatulu kajastus kogemata topelt.
- Raili hindab, et hoolimata süsteemi automatiseeritusest on võimalik saada kiiret ja inimlikku tuge, kuid leiab, et sellistes olulistest süsteemides peaksid vead olema ennetatud paremate kontrollimehhanismidega.

Stsenaarium 2 – „Piiratud ressursid“

Eelised

Toetuste sidumine sissetulekutega tähendaks kuni 100 mln suurust kokkuhoidu

Leibkonnapõhine süsteem on paindlik ja täpne

Võimaldab ühendada praegu eraldiseisvaid toetuseid

Käitumuslikud mõjud on teadmata – võib oluliselt suureneda tulude varjamine või tööturul osalemise motivatsioon

Leibkonna andmepõhine määramine on keerukas ja võib olla ebatäpne

Puudused

STSENAARIUM “ANDMEPÕHINE ENNETUS”

800 mln eurot

... võiks suurenda aastane SKP, kui ennetuse abil väheneks tööpuudus 1pp

120 mln eurot

... oleks kasv, kui kõrgharidusega inimeste osakaal suureneks 1 pp

12%

... tervishoiukulust ehk 342 mln moodustavad SVH haigused

Stsenaarium 3 – „Andmepõhine ennetus“

Tervise- ja sotsiaalprobleemide ennetamine andmete abil

- Eesmärk on negatiivsete elusündmuste ennetamine – tõsine haigestumine, töötus, haridustee enneaegne katkemine, sotsiaalsed riskid (nt võlad)
- Õigusraamistik võimaldab andmete kasutamist uutel eesmärkidel → teisene andmekasutus suureneb oluliselt
- „Andmejälgija“ kui keskne koht andmete kasutamist reguleerida ja jälgida

Liina argipäev

- Liina, IT-spetsialist, saab teate riigi tervisesüsteemilt, mis hoiatab teda istuva eluviisi tõttu tekkinud suurenenud südamehaiguste ja seljaprobleemide riski eest. Andmejälgija rakenduses pakutakse talle individuaalset toitumis- ja liikumisprogrammi, tasuta tervisejälgimise seadet ja spordiklubi soodustust. Liina tunneb kergendust – riik ei ole lihtsalt märganud riski, vaid pakub kohe ka lahendusi.
- Samal ajal kuuleb Liina tööandja rahastusprobleemidest ja võimalikest koondamistest. Riiklik andmeanalüüs tuvastab tema töökaotuse riski juba varem ning soovib tal osaleda ümberõppes küberturvalisuse alal, mis vastab tema huvidele ja tagab tulevikus kindlama töö. Kuid Liinale pakutakse esialgu ebasobivat algtaseme kursust, kuna süsteem peab tema oskuseid aegunuks. Probleemi lahendamiseks kulub mitu päeva, enne kui ta saab sobiva koolituse.
- Lisaks häirib Liinat teadmine, et töökaotuse riski prognoos põhines andmetel, nagu tema sissetulek, varasem töötuse ja õpingute katkestamise kogemus, mida ta poleks osanud sellise analüüsiga seostada. Kuigi Liina hindab süsteemi tuge, tuletab see talle meelde, kuidas andmeid võidakse kasutada viisil, mida inimene ei oska ette näha.

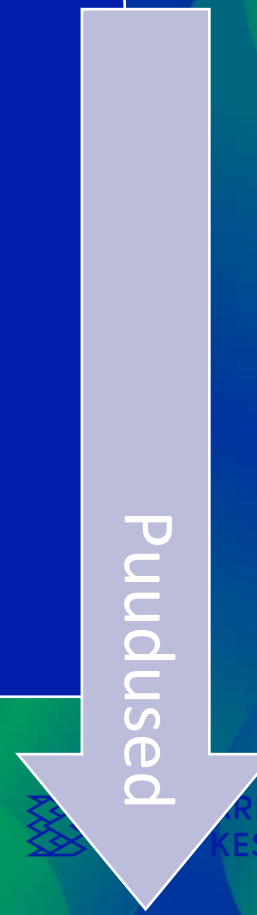

Stsenaarium 3 – „Andmepõhine ennetus“

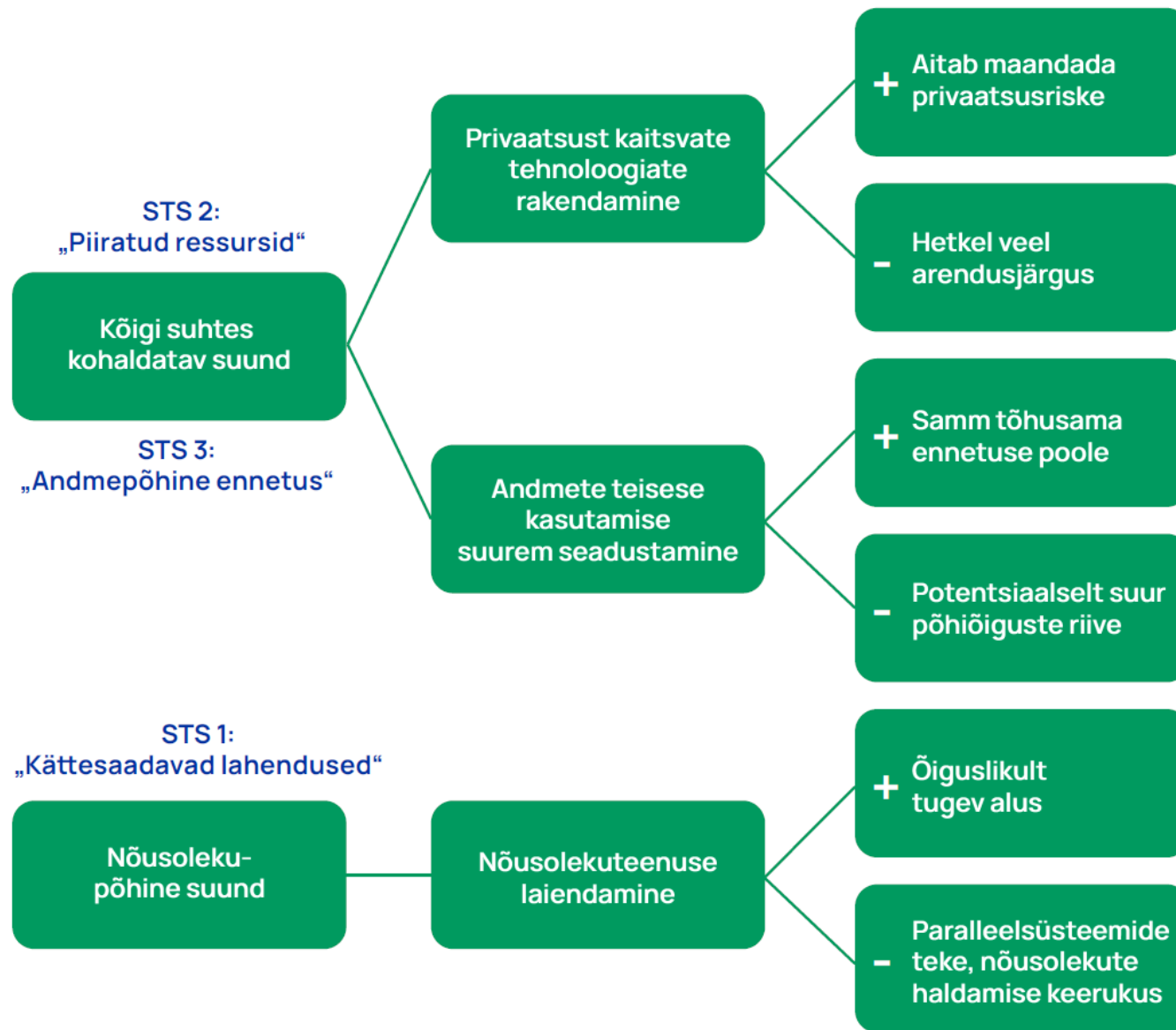
Tervemad ja aktiivsemad inimesed
Riigi kulude kasvu ohjamine
Ebavõrdsuse vähendamine
Inimeste kasvav huvi ja suutlikkus oma isikuandmete kasutamise üle ülevaadet omada

Nn lapsehoidjariik
Privaatsuse ja agentsuse probleemid
Asutustevahelise sõltuvuse kasv
Tehisaru ja masinõppega seonduvad probleemid
Riigiga otsesuhtluse vähenemine
Otsustusprotsesside osaline erastamine

Kokkuvõte

- Personaliseerimise keskseks küsimuseks kujuneb **proaktiivse teenuspakkumise** soovitavus ja levik
- Kuidas luua tingimused, et inimene oleks võrdne osapool tema andmeid puudutavates otsustes?

Küsitlus Worksup keskkonnas

1. Millist personaalriigi tulevikustsenaariumi eelistad?
  - I. Kättesaadavad lahendused
  - II. Piiratud ressursid
  - III. Andmepõhine ennetus

2. Millise stsenaariumi suunas oleme teel?
  - I. Kättesaadavad lahendused
  - II. Piiratud ressursid
  - III. Andmepõhine ennetus

Raporti „Personaalriigi tulevik.
Stsenaariumid aastani 2040“
leiab www.arenguseire.ee

Kontakt:

Kaupo Koppel

kaupo.koppel@riigikogu.ee

RAPORT 2024

Personaalriigi tulevik Eestis

Stsenaariumid aastani 2040

 ARENGUSEIRE
KESKUS
Riigikogu juures tegutsev sõltumatu mõttekoda

 ARENGUSEIRE
KESKUS